

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog prijevoda dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Agent of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de republier cette traduction a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

PRESUDA STRAN GREEK REFINERIES AND STRATIS ANDREADIS PROTIV GRČKE (zahtjev br. 13427/87)

.....

POSTUPAK

1. Predmet je Sudu prosljedila Europska komisija za ljudska prava ("Komisija") dana 12. srpnja 1993. godine, unutar tromjesečnog roka određenog člankom 32., stavkom 1. i člankom 47. Konvencije. Postupak u predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 13427/87) protiv Helenske Republike koji su 20. studenoga 1987. godine grčko privatno poduzeće s ograničenom odgovornošću Stran Greek Refineries i njegov jedini dioničar g. Stratis Andreadis podnijeli Komisiji na temelju članka 25.. Drugi podnositelj zahtjeva umro je 1989. godine, a njegov sin i nasljednik g. Petros Andreadis izrazio je želju da se postupak povodom zahtjeva nastavi.

Komisija se u svom traženju pozvala na članke 44. i 48. i na izjavu kojom je Grčka priznala obveznu nadležnost Suda. Cilj tog traženja bio je ishoditi odluku o tome ukazuje li činjenično stanje predmeta na povredu obveza tužene države iz članka 6. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1.

2. U odgovoru na upit postavljen na temelju Pravila 33., stavka 3. (d) Poslovnika Suda, podnositelji zahtjeva su izjavili da žele sudjelovati u postupku i imenovali su odvjetnika koji će ih zastupati.

3. U vijeće koje je trebalo konstituirati ušli su *ex officio* g. N. Valticos, izabrani sudac grčkog državljanstva (članak 43. Konvencije) (čl. 43.) i g. R. Ryssdal, predsjednik Suda (pravilo 21., stavak 3. (b)). Dana 25. kolovoza 1993. godine, predsjednik Suda je u nazočnosti tajnika ždrijebom odabrao imena sedmorice ostalih članova, a to su g. B. Walsh, g. R. Macdonald, g. C. Russo, g. S. K. Martens, g. R. Pekkanen, g. F. Bigi i g. L. Wildhaber (članak 43. *in fine* Konvencije i pravilo 21., stavak 4.).

4. U svojstvu predsjednika vijeća, a posredstvom tajnika (pravilo 21., stavak 5.), g. Ryssdal se sa zastupnikom grčke Vlade ("Vlada"), odvjetnikom podnositelja zahtjeva i izaslanikom Komisije savjetovao o organizaciji postupka (pravilo 37., stavak 1. i pravilo 38.). U odgovoru na potom izdan nalog, tajnik je Vladin podnesak primio dana 13. siječnja 1994. godine, a podnesak podnositelja zahtjeva dana 19. siječnja. Dana 21. veljače tajnik Komisije obavijestio je tajnika da će izaslanik svoje očitovanje podnijeti na raspravi.

5. U skladu s odlukom predsjednika, rasprava koja je bila otvorena za javnost održana je u Zgradi ljudskih prava (*Human Rights Building*) u Strasbourgu dana 19. travnja 1994. godine. Sud je prethodno održao pripremni sastanak.

.....

PRAVO

.....

B. Poštivanje članka 6., stavka 1.

1. Pošteno suđenje

42. Podnositelji zahtjeva tvrdili su kako im je uskraćeno pošteno suđenje pa čak i pravo na pristup sudu. Posebno su se pozvali na presudu u predmetu *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 21. veljače 1975. godine (Serija A br. 18).

Donošenjem članka 12. Zakona br. 1701/1987 i njegovom primjenom na podnositelje zahtjeva, država je oduzela nadležnost sudovima koji su bili pozvani odlučiti o valjanosti arbitražne odluke i spriječila svaku pravilnu sudsku istragu o predmetu spora. Takvo se miješanje, kako se kaže u presudi u predmetu *Golder*, "ne može ne povezati s opasnošću proizvoljne ovlasti" i nespojivo je s općim načelima međunarodnog prava i pojmom vladavine prava koji je neodvojiv od Konvencije. Država je zakonodavnim djelovanjem donijela odluku u predmetu u kojem je bila jedna od stranaka. "Zakonodavni trik" imao je za posljedicu opću nejednakost u dotičnom postupku.

43. Vlada je osporila ovaj stav. Parlament, kao izvor svake vlasti, imao je puno pravo davati autentična tumačenja zakona koje je donio, ako su oni bili dvosmisleni. Osim toga, ovlast za to izričito mu je dana u članku 77. Ustava. Jasno je da se takvo tumačenje odnosilo na sve postojeće postupke, bez obzira na to jesu li oni bili u tijeku pred sudovima, jer nije uvelo nova pravila, niti je izmijenilo odredbe o kojima je riječ, već je samo razjasnilo njihovo stvarno značenje.

Takva intervencija zakonodavca nije se mogla smatrati nezakonitim miješanjem u ovlasti sudstva, osobito zbog toga što je sudstvo imalo na raspolaganju sredstva kako bi se osiguralo da nema proizvoljnosti. To je bio stav grčkog pravnog sustava. Članak 93. Ustava zabranio je sudovima primjenu zakona čiji je sadržaj protivan tom instrumentu. U ovom je predmetu u trenutku stupanja na snagu članka 12. Zakona br. 1701/1987 spor o valjanosti arbitražne odluke još bio u tijeku pred Kasacijskim sudom. Taj je sud stoga mogao utvrditi jesu li postojali uvjeti koji opravdavaju autentično tumačenje Zakona br. 141/1975 od strane zakonodavca te je li tim tumačenjem povrijeđeno načelo diobe vlasti.

44. Sud je zauzeo stav da je postupak nakon stupanja na snagu Zakona br. 1701/1987 kad je postupak u predmetu bio u tijeku pred Kasacijskim sudom od presudne važnosti u svrhu njegove istrage. Međutim, kako bi se ocijenilo jesu li podnositelji zahtjeva imali pošteno suđenje na tom sudu, potrebno je uzeti u obzir prethodne postupke, predmet spora u tom postupku i stav stranaka.

Spor koji su podnositelji zahtjeva iznijeli pred prvostupanjski sud u Ateni dana 10. studenoga 1978. godine (vidi stavak 10. ove presude) ticao se njihove tvrdnje kako imaju pravo na naknadu štete jer je država prekršila svoje obveze iz ugovora još prije njegovog raskida. Spor je upućen arbitražnom sudu na inicijativu države koja je smatrala kako je arbitražna klauzula još važeća i koja je na toj osnovi osporila nadležnost redovnih sudova (vidi stavak 10. ove presude).

Podnositelji zahtjeva prihvatili su nadležnost arbitražnog suda, iako tek podredno, te su, kad je taj sud djelomično usvojio njihov zahtjev, jasno pokazali kako namjeravaju poštivati njegovu odluku (vidi stavak 17. ove presude). Država je tada, međutim, promijenila smjer svog djelovanja iznoseći spor pred redovni građanski sud, pred kojim je ovom prigodom osporila valjanost arbitražne klauzule pa prema tome i arbitražne odluke (vidi stavke 15. i 18. ove presude). Kad je Parlament donio Zakon br. 1701/1987 to je nedvojbeno značilo prekretnicu u postupku koji je do tada išao u smjeru koji je bio nepovoljan za državu.

45. Vlada je tvrdila kako je dotični zakon bilo potrebno donijeti zbog razilaženja mišljenja istaknutih profesora prava, protuslovnih sudskih odluka i davanja izdvojenih mišljenja od strane sudaca te stavova stranaka koji su naizmjenice mijenjali svoje stavove o valjanosti arbitražne klauzule. Zbog sve šire rasprave i razloga javne politike bilo je stoga potrebno razjasniti namjeru zakonodavca u vezi s ovim pitanjem i to na način da se (čak nakon dvanaest godina) dobije autentično tumačenje Zakona br. 141/1975. Demokratski zakonodavac imao je dužnost iskorijeniti iz javnog života preostale tragove mjera koje je donosio vojni režim. G. Andreadis bio je gospodarski div i plan koji je on zamislio u to je vrijeme bio pretjerano ambiciozan za zemlju veličine Grčke. Osim toga, prije pada vojnog režima, najava tog plana dovela je do jednog od najvećih prosvjeda protiv diktature.

46. Sud ne dovodi u pitanje Vladinu namjeru da djeluje kako bi odgovorila na interes grčkog naroda za ponovno uspostavljanje demokratske zakonitosti.

Međutim, kad se pridružila Vijeću Europe 28. studenoga 1974. godine i kad je ratificirala Konvenciju, Grčka se obvezala poštivati načelo vladavine prava. To načelo, koje je zajamčeno člankom 3. Statuta Vijeća Europe, nalazi svoj izričaj između ostalog i u članku 6. Konvencije. Ta odredba osobito jamči pravo na pošteno suđenje i iscrpno utvrđuje bitna jamstva nerazdvojiva od tog pojma, u odnosu na njihovu primjenu u kaznenom postupku. Što se tiče sporova o građanskim pravima i obvezama, Sud je u svojoj sudskoj praksi utvrdio uvjet jednakosti u smislu poštene ravnoteže između stranaka. U sporovima koji se odnose na suprotstavljene privatne interese, ta jednakost podrazumijeva da se svakoj stranci mora pružiti razumna mogućnost iznijeti svoje tvrdnje, i to pod uvjetima koji ju ne stavljaju u znatno nepovoljniji položaj u odnosu na protivnu stranu (vidi presudu u predmetu *Dombo Beheer B.V. protiv Nizozemske* od 27. listopada 1993. godine, Serija A br. 274, str. 19, stavak 33.).

47. U vezi s time, Sud je uzeo u obzir i odabir vremena i način donošenja članka 12. Zakona br. 1701/1987. Neposredno prije ročišta pred Kasacijskim sudom, koje je prvotno bilo zakazano za 4. svibnja 1987. godine, te nakon što su stranke primile mišljenje suca

izvjestitelja koji je preporučio odbacivanje žalbe koju je uložila država, država je tražila odgodu ročišta zbog toga što je nacrt zakona koji se ticao tog predmeta bio pred Parlamentom (vidi stavak 19. ove presude).

Taj je nacrt zakona prihvaćen 22. svibnja 1987. godine, a na snagu je stupio 25. svibnja, nakon objave u Službenom glasniku (vidi stavak 20. ove presude). Ročište je održano 1. lipnja (vidi stavak 19. ove presude). Osim toga, dok se Zakon br. 1701/1987 prvenstveno ticao ponovnog ugovaranja uvjeta ugovora koji se odnosio na traganja za nalazištima i vađenje nafte i plina (a koji je također sklopljen između države i drugih poduzeća, tijekom diktature), članak 12. predstavljao je dodatnu odredbu tog zakona i u stvari je bio usmjeren prema poduzeću podnositelja zahtjeva, iako njegov naziv nije bio izrijeком naveden (vidi stavak 20. ove presude).

Sud je u potpunosti svjestan kako zakonodavci danas često međusobno slična pitanja rješavaju istim zakonom, u cilju rješavanja hitnih potreba i izbjegavanja odugovlačenja u zakonodavnom mehanizmu.

Unatoč tome, neizbježna je činjenica da se intervencija zakonodavca u ovom predmetu dogodila u vrijeme kad je sudski postupak u kojem je država bila jednom od stranaka bio u tijeku.

48. Vlada je nastojala umanjiti učinak ove intervencije. Kao prvo, podnositelji zahtjeva mogli su tražiti daljnju odgodu ročišta koja bi im dala više vremena da pripreme svoj predmet. Kao drugo, stavak 2. članka 12. nije samostalna odredba i sam po sebi ne čini arbitražnu odluku ništavom, jer pretpostavlja sudsko ispitivanje ništavosti predviđeno stavkom 1. Konačno, podnositelji zahtjeva imali su mogućnost iznijeti svoje argumente pred Prvi odjel Kasacijskog suda koji je rješavao o osnovanosti njihovog predmeta, a u svjetlu odluke suda u plenarnoj sjednici.

49. Za Sud ovo obrazloženje nije uvjerljivo. Zahtjev poštenosti primjenjuje se na postupak u njegovoj cijelosti. On se ne ograničava na ročišta *inter partes*. Nema sumnje da je u ovom predmetu privid pravde očuvan te da podnositelji zahtjeva uistinu nisu stavili prigovor kako su bili lišeni potrebnih mogućnosti za pripremu svog predmeta.

Načelo vladavine prava i pojam poštenog suđenja zajamčen u članku 6. isključuje svako miješanje zakonodavca u vršenje sudbene vlasti koje ima za cilj utjecati na sudsku odluku o sporu. Kad se uzmu zajedno, formulacije stavaka 1. i 2. članka 12. djelotvorno su isključile svako smisleno ispitivanje predmeta od strane Prvog odjela Kasacijskog suda. Kad je ustavnost tih stavaka potvrdio Kasacijski sud u plenarnoj sjednici, odluka Prvog odjela postala je neizbježna.

50. Zaključak je da je država povrijedila prava podnositelja zahtjeva iz članka 6., stavka 1. zbog toga što je intervenirala na način koji je bio presudan da se osigura kako bi predstojeći ishod postupka u kojoj je ona bila jedna od stranaka bio povoljan za nju. Stoga je došlo do povrede tog članka.

2. Duljina postupka

51. Još treba utvrditi je li, kako su to podnositelji zahtjeva tvrdili, prekoračen "razumni rok".

Vlada i Komisija smatrali su da nije.

(a) Razdoblje koje se uzima u obzir

52. Relevantno razdoblje započelo je 20. studenoga 1985. godine kad je na snagu stupila grčka izjava kojom se prihvaća pravo podnošenja pojedinačnih zahtjeva. U svrhu određivanja razumnosti vremenskog razdoblja koje je proteklo od tog datuma, potrebno je međutim uzeti u obzir fazu do koje je predmet došao u to vrijeme (vidi, kao najnoviji izvor prava, presudu u predmetu *Billi protiv Italije* od 26. veljače 1993. godine, Serija A br. 257-G, str. 89, stavak 16.). Iz toga slijedi da se u obzir može uzeti jedino postupak koji se odnosi na valjanost arbitražne odluke, a koji je započeo 2. svibnja 1985. godine.

53. Vlada je u svom očitovanju tvrdila kako "vrijeme" koje će se razmatrati treba obuhvatiti samo zbroj razdoblja koja su proticala između ročišta i presuda – a to je otprilike dvije godine i dva i pol mjeseca – jer, s obzirom na narav pitanja o kojemu se vodi spor, svaki sud koji je donio odluku više nije bio nadležan za daljnje razmatranje predmeta. Na raspravi je izaslanik zastupnika smatrao kako je relevantno razdoblje završeno 20. studenoga 1987. godine kad su se podnositelji zahtjeva obratili Europskoj komisiji. Dio kasacijskog postupka o kojem je bila riječ vođen je nakon tog datuma.

54. Sud dijeli mišljenje Komisije i podnositelja zahtjeva da se u razmatranje mora uzeti čitavo razdoblje o kojemu je riječ. Ono je završilo 11. travnja 1990. godine kad je donesena presuda Kasacijskog suda kojom je arbitražna odluka proglašena ništavom (vidi stavak 23. ove presude). Ono je stoga trajalo četiri godine, četiri mjeseca i dvadeset dana.

(b) Razumnost duljine postupka

55. Razumnost duljine postupka treba se odrediti u odnosu na kriterije predviđene u sudskoj praksi Suda i u svjetlu okolnosti predmeta, a što u ovom predmetu zahtijeva ukupnu ocjenu.

Postupak pred Prvostupanjskim sudom u Ateni i pred Žalbenim sudom u Ateni trajao je osamnaest mjeseci, od kojih oko šest mjeseci spada u razdoblje prije izjave koju je Grčka dala na temelju članka 25. Konvencije. Taj postupak ne podliježe kritici. Postupci pred Kasacijskim sudom trajali su više od tri godine, a to je razdoblje koje je opravdano imajući na umu potrebu da se uzme u obzir Zakon br. 1701/1987, te prije svega činjenicu da članak 563. stavak 2. Zakonika o građanskom postupku zahtijeva da odjel Kasacijskog suda predmet uputi sudu u plenarnoj sjednici, u slučaju kad odbije primijeniti zakon zbog toga što je neustavan (vidi stavak 21. ove presude *in fine*).

56. Iz toga slijedi da u odnosu na ovo pitanje nije došlo do povrede članka 6., stavka 1.

III. NAVODNA POVREDA ČLANKA 1. PROTOKOLA BR. 1

57. Podnositelji zahtjeva također su tvrdili da su žrtve povrede članka 1. Protokola br. 1 koji glasi kako slijedi:

"Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

Prema njihovim tvrdnjama, donošenje i primjena članka 12. Zakona br. 1701/1987 imali su za posljedicu to da su ih lišili njihovih vlasničkih prava, posebno u odnosu na dug koji je u njihovu korist priznat presudom br. 13910/79 Prvostupanskog suda u Ateni, a posebno arbitražnom odlukom od 27. veljače 1984. godine (vidi stavke 11. i 13. ove presude).

1. Postoji li "vlasništvo" u smislu članka 1.

58. Vladin glavni argument bio je taj da nikakvo "vlasništvo" podnositelja zahtjeva, u smislu članka 1. Protokola br. 1, nije bilo predmetom miješanja kroz primjenu Zakona br. 1701/1987.

Prema mišljenju Vlade ni presuda br. 13910/79 niti arbitražna odluka nisu dovoljni kako bi se utvrdilo postojanje potraživanja prema državi. Sudska odluka koja još nije postala pravomoćnom ili arbitražna odluka ne mogu se izjednačiti s pravom koje bi se moglo priznati takvom sudskom ili arbitražnom odlukom.

Osobito u pogledu arbitražne odluke, postupak koji nije valjan ne može imati valjane učinke. Podnositelji zahtjeva savršeno su dobro znali kako će arbitražna odluka biti nesigurna pravna osnova za njihova financijska potraživanja sve dok se neopozivo ne riješi pitanje njene valjanosti. Presuda br. 5526/85 Prvostupanskog suda u Ateni (vidi stavak 16. ove presude) i presuda br. 9336/86 Žalbenog suda u Ateni (vidi stavak 18. ove presude) kojima je prvotno odlučeno u korist podnositelja zahtjeva, bile su predmet preispitivanja Kasacijskog suda, a prije nego taj sud donese konačnu odluku, na njima se ne mogu temeljiti razumna očekivanja u pogledu prava vlasništva. Nadalje, podnositelji zahtjeva sami su odabrali da će pokrenuti postupak pred redovnim građanskim sudom i uporno su se protivili nadležnosti arbitražnog suda.

Konačno, Vlada je tvrdila kako institucije iz Strasbourga ne bi trebale vršiti ocjene prigovora podnositelja zahtjeva, a da prethodno ne uzmu u obzir sve argumente stranaka i njihov stav iznesen pred arbitražnim sudom. Država nije priznala da postoji ikakva osnova za Stranovo navodno potraživanje, čiju je osnovanost dosljedno osporavala, prvo pred Prvostupanskim sudom u Ateni, a potom pred arbitražnim sudom. Čak je i postupak za ukidanje arbitražne odluke iz nužde podrazumijevao neizravno, ali implicitno osporavanje osnovanosti odluke.

59. Kako bi utvrdio imaju li podnositelji zahtjeva "vlasništvo" u svrhe članka 1. Protokola br. 1, Sud mora utvrditi jesu li presuda br. 13910/79 Prvostupanskog suda u Ateni i arbitražna odluka utvrdile kako postoji dug prema njima koji je u utvrđen u dovoljnoj mjeri da ga se može izvršiti.

60. Po naravi stvari, prethodna odluka prejudicira meritum spora određivanjem istražne mjere. Iako bi se moglo činiti kako je prvostupanski sud u Ateni prihvatio načelo da država ima dug prema podnositeljima zahtjeva – kao što je i Komisija primijetila – on je unatoč tome naložio da se prije odlučivanja o postojanju i opsegu navodne štete saslušaju svjedoci (vidi stavak 11. ove presude). Učinak takve odluke bio je jedino taj da je podnositeljima zahtjeva

dala nadu da će postići priznanje potraživanja koje su iznijeli. Je li dug koji iz toga proizlazi ovršiv ovisilo je o preispitivanju od strane dva viša suda.

61. To nije slučaj s arbitražnom odlukom kojom je jasno priznato dugovanje države do najvećih navedenih iznosa u tri različite valute (vidi stavak 13. ove presude).

Sud se slaže s Vladom da njegova zadaća nije odobriti ili ne odobriti bit te odluke. On, međutim, ima dužnost obratiti pozornost na pravni položaj uspostavljen tom odlukom u odnosu na stranke.

Prema svojoj je formulaciji arbitražna odluka bila konačna i obvezujuća; njome se nije zahtijevalo provođenje bilo koje mjere izvršenja i protiv nje nije bilo moguće podnijeti nikakvu redovnu ili posebnu žalbu (vidi stavak 10. ove presude). Prema grčkom zakonodavstvu, arbitražne odluke imaju snagu konačnih odluka i smatraju se izvršnim. Razlozi za podnošenje žalbe protiv njih iscrpno su navedeni u članku 897. Zakonika o građanskom postupku (vidi stavak 25. ove presude). Nije predviđeno podnošenje žalbe o meritumu.

62. U trenutku kad je donesen Zakon br. 1701/1987, arbitražnom odlukom od 27. veljače 1984. godine podnositeljima zahtjeva je dakle bilo priznato pravo na dosuđene iznose. Doduše, to je pravo bilo opozivo, jer je tu odluku još uvijek bilo moguće poništiti, ali redovni su sudovi do tada već dva puta smatrali (u prvostupanjskom i žalbenom postupku) kako nema osnove za takvo poništenje. Stoga je, prema mišljenju Suda, to pravo predstavljalo "vlasništvo" u smislu članka 1. Protokola br. 1.

2. Je li bilo miješanja

63. Prema tvrdnjama podnositelja zahtjeva, iako na državu nije bila prenesena nikakva imovina, združeni učinak stavaka 2. i 3. članka 12. imao je za posljedicu to da su oni *de facto* lišeni svog vlasništva, jer je ta posljedica značila doslovno brisanje duga koji je proizlazio iz konačne i obvezujuće arbitražne odluke.

64. Komisija je to smatrala povredom prava na mirno uživanje vlasništva u smislu prve rečenice prvog stavka članka 1. Protokola br. 1.

65. Vlada nije prihvatila niti jedno od tih mišljenja. Smatrala je kako je stavak 2. članka 12. samo opisao neizbježnu posljedicu stavka 1. te kako nije imao samostalno značenje. U vezi s time, oni su naveli svoje argumente u odnosu na članak 6. Konvencije (vidi stavak 48. ove presude), konkretnije tvrdeći kako stavak 2. članka 12. nije imao samostalno postojanje jer je on pretpostavljao sudsko ispitivanje ništavosti iz stavka 1. i samo je iznosio očite posljedice takve ništavosti. Vlada je dodala kako je stavkom 3. uvedena mjera čiju ustavnost nisu ocjenjivali nacionalni sudovi pred kojima je još uvijek bio u tijeku postupak po tužbi koju su podnijeli podnositelji zahtjeva te kako bi uvijek bilo moguće podnijeti novu tužbu ako bi povlačenje podnositelja zahtjeva iz prvog postupka dovelo do njegovog prekida (vidi stavak 17. ove presude). Međutim, u posljednjoj navedenoj situaciji podnositelji zahtjeva suočili bi se s problemom neiscrpljenosti domaćih pravnih sredstava.

66. Sud nalazi da je bilo miješanja u pravo vlasništva podnositelja zahtjeva zajamčeno člankom 1. Protokola br. 1. Stavak 2. članka 12. Zakona br. 1701/1987 proglasio je arbitražnu odluku ništavom i neovršivom. Stavak 3. je predvidio zastaru svih potraživanja od države koja

su proizlazila iz ugovora kao što je onaj koji su sklopili podnositelji zahtjeva. Doduše, Kasacijski sud je ostavio otvorenim pitanje ustavnosti stavka 3. i podnositelji zahtjeva su, kako je tvrdila Vlada, teorijski imali mogućnost nastaviti postupak povodom svoje tužbe iz 1978. godine ili podnijeti novu tužbu. Međutim, izgledi za uspjeh takvog koraka izgledaju minimalni. Štoviše, javlja se pitanje bi li prvostupanjski sud išao tako daleko da ovaj stavak smatra neustavnim na temelju općih i apstraktnih odredaba Ustava (vidi stavak 31. *in fine* ove presude), posebno u svjetlu odluke Kasacijskog suda u plenarnoj sjednici od 16. ožujka 1989. godine u pogledu stavaka 1. i 2. članka 12. (vidi stavak 22. ove presude). I ta odluka i presuda Kasacijskog suda od 11. travnja 1990. godine (vidi stavak 23. ove presude) imale su za posljedicu okončanje postupka o kojem je riječ zauvijek, što je bio stvarni cilj zakonodavca prilikom donošenja članka 12. To se može vidjeti iz same formulacije stavka 4. čija je namjera bila privesti kraju jedini spor te naravi koji je u to vrijeme bio u tijeku, a to je spor između podnositelja zahtjeva i države, te iz formulacije stavka 3. čija je namjera bila isključiti svaku buduću tužbu.

67. Iz toga slijedi da je podnositeljima zahtjeva bilo nemoguće osigurati izvršenje arbitražne odluke koja je imala konačni učinak i prema kojoj je država bila obvezna platiti im određene iznose u odnosu na izdatke koje su imali nastojeći ispuniti svoje ugovorne obveze ili čak poduzimati daljnje radnje radi povrata dotičnih iznosa putem sudova.

Zaključak je kako je došlo do miješanja u pravo vlasništva podnositelja zahtjeva.

3. Je li miješanje bilo opravdano

68. Miješanje o kojemu je riječ nije predstavljalo ni izvlaštenje niti mjeru kontrole nad upotrebom vlasništva. Ono se treba rješavati u okviru prve rečenice prvog stavka članka 1.

69. Sud stoga mora odrediti je li uspostavljena poštena ravnoteža između potreba općeg interesa zajednice i zahtjeva zaštite temeljnih prava pojedinca (vidi presudu u predmetu *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske* od 23. rujna 1982. godine, Serija A br. 52, str. 26, stavak 69.).

70. Prema navodima Vlade, zakoni br. 141/1975 i 1701/1987 težili su ostvarenju cilja vezanog za javni interes koji je u specifičnom kontekstu imao puno veće značenje od pukog uklanjanja gospodarskih posljedica diktature. Ti su zakoni bili dio jednog skupa mjera čiji je cilj bio očistiti javni život od ozloglašnosti povezane s vojnim režimom, te obznanimi snagu i volju grčkog naroda da brani demokratske institucije. Prigovori podnositelja zahtjeva potjecali su iz povlaštenog ugovora, koji je bio štetan za nacionalno gospodarstvo i koji je pridonio održavanju režima i ostavljanju dojma na nacionalnoj i međunarodnoj razini da iza njega stoje istaknute ličnosti iz grčkog poslovnog svijeta. Razdoblje koje je proteklo od ponovne uspostave demokracije do donošenja Zakona br. 1701/1987, odluka države da se opredijeli za arbitražu – korak čisto tehničke naravi – te činjenica da su se Stranova potraživanja odnosila isključivo na naknadu njegovih troškova ovdje su bili nevažni.

71. Podnositelji zahtjeva nisu osporili Vladinu tvrdnju kako su brutalni postupci vojnog režima u pogledu javnog interesa imali veću težinu od potraživanja koja su se temeljila na poslovima sklopljenim s tim režimom. Međutim, javni interes koji je Sud bio pozvan ocijeniti u predmetu koji rješava bio je drukčiji. Bilo bi nepravedno kad bi se svaki pravni odnos uspostavljen s diktatorskim režimom smatrao nevažećim nakon što tom režimu dođe kraj.

Osim toga, ugovor o kojemu je riječ odnosio se na izgradnju rafinerije nafte, što je bilo od koristi za gospodarsku infrastrukturu zemlje.

72. Sud ne dvoji kako je bilo potrebno da demokratska grčka država raskine ugovor za koji je smatrala da ide na štetu njenih gospodarskih interesa. Štoviše, prema sudskoj praksi međunarodnih sudova i arbitražnih sudišta, svaka država ima suverenu ovlast izmijeniti, pa čak i raskinuti ugovor sklopljen s privatnim osobama, uz uvjet da plati odštetu (arbitražna odluka u predmetu *Shufeldt* od 24. srpnja 1930. godine, *Reports of International Arbitral Awards*, Liga naroda, sv. II, str. 1095). Time se u isto vrijeme odražava priznanje da viši interesi države imaju prednost nad ugovornim obvezama i uzima u obzir potreba očuvanja poštene ravnoteže u ugovornom odnosu. Međutim, jednostrani prekid ugovora ne proizvodi učinke u odnosu na neke bitne klauzule ugovora, kao što je arbitražna klauzula. Promjenom uspostavljenog mehanizma na način da se uvede autoritativna izmjena takve klauzule omogućilo bi se jednoj od stranaka da izbjegava nadležnost u sporu u odnosu na koji su predviđene specifične odredbe u pogledu arbitraže (odluka u predmetu *Losinger* od 11. listopada 1935. godine., *Stalni međunarodni sud pravde*, Serija C br. 78, str. 110 i arbitražne odluke u predmetu *Lena Goldfields Company Ltd v. Soviet Government*, *Annual Digest and Reports of Public International Law Cases*, sv. 5 (1929.-1930.) (predmet br. 258), te predmet *Texaco Overseas Petroleum Company and California Asiatic Oil Company v. Government of the Arab Republic of Libya*, prethodna odluka od 27. studenog 1975. godine, *International Law Reports*, sv. 53, 1979., str. 393).

73. U vezi s time, Sud primjećuje kako grčki pravni sustav priznaje načelo samostalnosti arbitražnih klauzula (vidi stavak 18. ove presude) te kako su prvostupanjski sud u Ateni (vidi stavak 16. ove presude), Žalbeni sud u Ateni (vidi stavak 18. ove presude), a čini se i sudac-izvjestitelj Kasacijskog suda (vidi stavak 19. ove presude) u ovom predmetu to načelo primijenili. Osim toga, dva su suda utvrdila kako potraživanja podnositelja zahtjeva koja potječu iz vremena prije raskida ugovora nisu postala nevažeća zbog tog raskida.

Država je stoga bila dužna isplatiti podnositeljima zahtjeva iznose koji su im dosuđeni na kraju arbitražnog postupka za koji se i sama opredijelila i čiju je valjanost prihvaćala sve do dana kad je održano ročište na Kasacijskom sudu.

74. Odabравši intervenirati u toj fazi postupka pred Kasacijskim sudom zakonom koji se pozivao na raskid ugovora o kojemu je riječ, i to kako bi proglasio ništavom arbitražnu klauzulu i poništio arbitražnu odluku od 27. veljače 1984. godine, zakonodavac je poremetio, i to na štetu podnositelja zahtjeva, ravnotežu koja se mora uspostaviti između zaštite prava na vlasništvo i zahtjeva javnog interesa.

75. Stoga je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1.

.....